

SID

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

کارگاه‌های آموزشی

سرویس ترجمه تخصصی

فیلم‌های آموزشی

کارگاه‌ها و فیلم‌های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

آشنایی با پایگاه‌های اطلاعات علمی بین‌المللی و ترندهای جستجو

بین‌المللی و ترندهای جستجو

کاربرد نرم افزار SPSS در پژوهش

بروبوزال نویسی (علوم انسانی)

کاربرد نرم افزار End Note در استناددهی مقالات و متون علمی

صدور گواهینامه نمایه مقالات نویسندگان در SID

بررسی حقوقی قوانین آب، چالشها و پیشنهادات موجود در این عرصه

پویا پارسا* - دانشجوی دکتری علوم و مهندسی آب- آبیاری و زهکشی دانشگاه فردوسی مشهد

امین علیزاده - استاد گروه علوم و مهندسی آب دانشگاه فردوسی مشهد

مجید فروزش - دانشجوی دکتری علوم و مهندسی آب- آبیاری و زهکشی دانشگاه فردوسی مشهد

تلفن نویسنده اصلی: ۰۹۱۵۳۱۱۶۸۹۱، نمابر: ۰۵۱۳۵۲۱۷۳۹۳، پست الکترونیکی: parsas6891@yahoo.com

چکیده

امروزه بحث سیاست جنایی ایران در قلمرو حقوق آب نقش گسترده و مهمی در مهار و کنترل جرایم علیه این حوزه دارد و به طور گسترده ای مورد توجه قانونگذاران و سیاست مداران قرار گرفته است چراکه آسیب های جدی به سلامت انسان ها، محیط زیست، اقتصاد کشور و اضرار به بیت المال وارد می سازد. از این رو توجه به سیاست گذاری جنایی دقیق و بدون نقص را امری اجتناب ناپذیر ساخته است. لذا اهداف از این پژوهش بررسی ابعاد مختلف سیاست جنایی در قلمرو حقوق آب، مسائل مربوط به پیشگیری، بررسی و تحلیل چالش های حقوقی در این حوزه، بیان موضوعات مرتبط و بررسی عملی و نهایتاً " بررسی خلاء های قانونی و ضمانت اجراهای موجود در این خصوص است تا شاید بتوانیم با طرح این موضوعات گامی مهم در راه اصلاح و بازنگری در قوانین و اتخاذ عملکردی سازنده تر در خصوص موضوعات فوق الذکر وقاعده مند کردن آنها برداشته باشیم.

واژه های کلیدی: حقوق آب، قانون، توزیع، عادلانه

مقدمه

آب بعد از هوا مهم ترین ماده ی مورد نیاز موجودات زنده است. آب از منابع مهم محیط زیست است و زندگی و سلامت همه ی موجودات زنده اعم از انسان ها، گیاهان و جانوران به وجود آن بستگی دارد. آب یکی از مواد مایع و فراوانترین ماده مرکب بر روی سطح کره زمین و بستر اولیه حیات، به شکلی که امروزه می شناسیم است. کمبود طبیعی آب از یک طرف، توزیع نامتوازن، اشتراکی و بی جایگزین بودن منابع آب در کنار مسائلی نظیر افزایش ناهمگون و بی جهت مصارف کم بازده و مصارف رو به تراشد آبی در

کشورهای خاورمیانه ، اقتصاد متکی به کشاورزی ، سوءمدیریت در مصارف آب ، تخصیصات ارضی ، مرزی و ایدئولوژیکی این کشورها و فقدان قوانین بین المللی حاکم بر آب های مشترک از جمله عوامل تشدید کننده این بحران در سالهای اخیر هستند. بحران آب علیرغم فراگیر بودن آن در هیچ جای دیگری به اندازه خاورمیانه ابعاد سیاسی و امنیتی نیازمند قانون شدن نیست . بر اساس همین رویکردها و مشکلات است که داشتن بستر مناسب برای مطالعات قانونی و حقوقی آب، به طور فزاینده ای در کشور ما احساس می گردد.

قرن آینده قرن جنگ بر سر آب خواهد بود ، این جمله ای است که اکثریت سیاستمداران دهه های گذشته مدام در ذهن خود تکرار می کردند و آن را بر سر میز مذاکره با سایر کشورها و به خصوص در گفت و گو با کشورهای همسایه خود مد نظر قرار می دادند. آنها معتقد بودند که اگر قرن بیستم قرن جنگ بر ذخایر استراتژیک نفت بود، بی شک قرن بیست و یکم قرن جنگ جنگ بر سر آب خواهد بود. با آگاهی از اینکه در دنیا ۲۶۳ آبراهه مشترک بین دو یا چند کشور وجود دارد بی شک لزوم برقراری چنین ارتباط هایی بیشتر مشخص می شود . در این میان ایران نیز حدود ۱۵ مرز مشترک آبی دارد این مرزها سالانه حدود ده میلیارد مترمکعب آب را به ایران وارد و هشت میلیارد مترمکعب آب را نیز خارج می کنند.

حقوق آب

حقوق آب ، یکی از شاخه های نو ظهور حقوق است که طیف وسیعی از جمله حقوق اداری (حقوق حاکم بر اعمال اداری) ، حقوق مدنی (حقوق حاکم بر روابط میان اشخاص حقیقی با یکدیگر و اشخاص حقیقی با اشخاص حقوقی)، حقوق جزا (تعیین و اجرا مجازات) و سایر شاخه های حقوق را که به نحوی با مساله آب مرتبط اند ، در بر می گیرد . پیچیدگی حقوق آب به دلیل تنوع موضوعات و مسائلی که به آن در این حیطه پرداخته می شود بسیار وسیع و گسترده است .

در سال ۱۳۴۵ اولین قانون خاص آب به عنوان قانون حفظ و حراست از آبهای زیرزمینی بود که متعاقب آن در سال ۱۳۴۷ قانون نسبتاً جامع و کاملی به عنوان قانون آب و نحوه ملی شدن به تصویب رسید.

پس از آن در سال ۱۳۶۱ قانون توزیع عادلانه آب به تصویب رسیده است و این قانون در بسیاری مواد و موضوعات، تکرار همان قانون ملی شدن آب و نحوه آن است و حتی در کلیات و فصل بندی تشابه زیادی دارد.

اب در قانون اساسی ایران

اصول چهل و چهارم: مالکیت عمومی دولت در سدها و شبکه های آبیاری

چهل و پنجم: دریا ها ، رودخانه ها و سایر آب های عمومی جزء انفال و ثروت های عمومی محسوب می شود.

پنجاهم: حفاظت از محیط زیست

نکته: علی رغم اهمیت آب و مسائل وابسته به آن ، در قانون اساسی ایران به این مهم توجه نشده است و به نظر می رسد در تدوین قانون اساسی پس از انقلاب اسلامی که مقنن به ضرورت حفظ محیط زیست واقف بوده ، ضرورت داشت احکامی در مورد آب ذکر می نمود .

با تصریح اهمیت آب و تبیین این دیدگاه توسط مجلس تدوین قانون اساسی و با توجه به ضرورت تبعیت از قانون اساسی و لزوم هماهنگی قوانین عادی با آن، با تدبیر مقنن قانون اساسی و اهتمام به امور آب موارد و قوانین آب دچار پراکندگی نبود و در چارچوب مشخصی قرار می گرفت.

اب در قوانین عادی

قبل از ورود به بحث و بررسی قوانین، توجه به این نکته ضروری است که جهت استخراج و بررسی قوانین مرتبط با آب بدوآ بالغ بر ۲۰۰۰ عنوان قانون مطالعه شد که در مراحل مختلف و بررسی های مکرر آنها به جهت عدم ارتباط موضوعی حذف و بیش از یک صد عنوان مرتبط انتخاب گردید که در ادامه مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

این نکته قابل ذکر است که در بررسی های انجام شده بیش از یک صد سال قانونگذاری (۱۲۸۵-۱۳۹۳) مورد عنایت بوده است، لذا تلاش بر این بوده که قوانین مرتبط یا مؤثر در بخش آب مورد معرفی قرار گرفته و در صورت لزوم هر یک به صورت مستقل مورد تحلیل قرار گیرد.

سیر تاریخی تصویب قوانین آب

اولین قانون:

۱- قانون بلدیة مصوب ۱۲۸۶/۳/۱۲: تقسیم آبهای شهری

آخرین قانون:

۱۱۶- قانون بودجه سال ۱۳۹۳ مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۷

منابع حاصل از فروش انشعابات برق، گاز، آب و فاضلاب توسط شرکت های دولتی ذی ربط به حساب خاصی که توسط خزانه داری کل کشور تعیین می شود واریز می گردد.

حق انشعاب برق، آب و گاز برای حوزه های علمیه، مساجد، دارالقرآن ها، حسینیه ها و اماکن دینی اقلیت های دینی مصرح در قانون اساسی رایگان است.

ساختار کلان حوزه مدیریت آب

ساختار کلان حوزه مدیریت آب: موفقیت خط مشی مدیریت آب و منابع آبی در سطح کلان و ملی به وجود و عملکرد مناسب سازمان های ذی ربط در چارچوب کلی حکومت هر کشور بستگی دارد

- شورای عالی آب: شورای عالی آب به منظور هماهنگی و سیاست گذاری در زمینه تامین، توزیع و مصرف آب کشور تاسیس شده است. مطابق قانون اعضای این شورا متشکل از وزیر نیرو، جهاد کشاورزی، صنایع و معادن کشور و رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، رئیس سازمان حفاظت محیط زیست، یک نفر از اعضای کمیسیون کشاورزی، آب و

منابع طبیعی با انتخاب مجلس شورای اسلامی به عنوان ناظر و دو نفر از متخصصان بخش کشاورزی به حکم رئیس جمهور تشکیل می‌شود. ریاست عالی این شورا با رئیس جمهور یا معاون اول ریاست جمهوری می‌باشد. تصمیمات این شورا با تصویب هیئت وزیران یا کمیسیون مذکور در اصل ۱۳۸ قانون اساسی برای دستگاه‌های ذی‌ربط لازم‌الاجراست.

این شورا بر اساس ماده ۱۰ قانون تشکیل جهاد کشاورزی در سال ۱۳۸۱ ساماندهی شده‌است.

اهم سیاست‌های کلی جمهوری اسلامی ایران راجع به موضوع آب

اهم سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در موضوعات امنیت اقتصادی، انرژی، منابع آب، بخش معدن، منابع طبیعی و

حمل و نقل با مشارکت کلیه دستگاه‌های کشور در مجمع تشخیص مصلحت نظام تدوین و مورد تصویب قرار گرفت و پس از تأیید و

تنفیذ مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۳۷۹/۱۱/۳ برای اجرا به دولت ابلاغ گردیده‌است.

• ایجاد نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب بر اساس اصول توسعه پایدار و آمایش سرزمین در حوضه‌های آبریز کشور

• مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود و اولویت استفاده از منابع آب مشترک

راهبرد های توسعه بلند مدت آب کشور

راهبردهای توسعه بلندمدت منابع آب کشور که در تاریخ ۱۳۸۲/۷/۲۷ به تصویب هیأت وزیران جمهوری اسلامی ایران رسیده است،

به عنوان راهنمای مناسبی برای تدوین برنامه‌های میان مدت و کوتاه مدت مدیریت آب کشور بوده

در این سند، راهبردهای توسعه بلندمدت منابع آب کشور براساس نگرشی جامع و با لحاظ هماهنگی‌های متقابل بین بخش‌های مختلف

، در ۱۸ بند ذکر شده‌است.

مدیریت کلان- مدیریت منابع- مدیریت مصارف- ارزش اقتصادی- کنترل کیفیت- هزینه تأمین - مبادله آب- آمایش سرزمین -

انتقال میان حوضه ای- مدیریت و ساختار- تقسیمات حوضه ای- مدیریت پیشگیری- توزیع آب شهری آموزش همگانی - آبهای

مشترک و مرزی- مدیریت اطلاعات - حفاظت بناهای تاریخی - مدیریت فرابخشی

تاریخچه قوانین و مقررات حوزه آب

مبحث اول : تقنینی

پیدایش قوانین و مقررات مرتبط با آب را می‌توان از ابتدای قانون گذاری (۱۲۸۵) تا تصویب قانون مدنی ایران مصوب دانست زیرا

در این دوره قوانین به صورت کاملاً پراکنده و ابتدایی به تصویب رسید و در این دوران ۲۱ ساله (۱۳۰۶-۱۲۸۵) تعداد ۷ عنوان قانونی با

موضوع‌هایی مصداقی به تصویب رسیده‌است.

۱. تقسیم آب نهر، تنقیه قنوات، بهره برداری عمومی از آب‌ها، ساخت مجاری آب

۲. جلوگیری از سیل، جلوگیری از آلودگی آب

۳. اجازه برداشت آب

۴. انتقال آب

۵. اخذ عوارض از برداشت کنندگان آب
  ۶. مجازات تخریب آب انبار و مجاری آب
- تامین وجه برای انتقال آب به تهرانمبحث دوم : اجتماعی

• در گذشته هیچ گاه اقدامی برای متمرکزسازی نظام مدیریت آب بر مبنای ملی صورت نگرفت ، لذا سازماندهی و مدیریت آب ، غالباً حاصل عرف محلی یا برخی از نظام‌های کهن است. در سطح محلی ، نظام مدیریت آب از منطقه‌ای به منطقه دیگر تفاوت دارد. به طور سنتی ، توزیع آب تحت نظارت مدیران محلی آب که تحت عناوین مختلفی (از جمله امیرالماء، خبیر الماء، میراب و ...) نام گذاری می‌شدند ، صورت می‌گرفت

قوانین اختصاصی جزایی آب

دو قانون شاخص آبها یعنی:

اول : قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷

دوم : قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱

- لازم به ذکر است از جمله موارد منسوخ و غیر منسوخ که می توان به آنها اشاره کرد به شرح زیر هستند:
- ۱- قانون مجازات اخلال کنندگان در تأسیسات آب و برق و گاز و مخابرات کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۰/۱۲
- ۲- لایحه قانونی جلوگیری از هرگونه تجاوز و تصرف عدوانی و عصب و مزاحمت و ممانعت از حق نسبت به املاک مزروعی ، باغات ، قلمستانها ، منابع آب و همچنین تأسیسات کشاورزی و دامداری و کشت و صنعت و جنگلها و اراضی ملی شده و ملی واقع در داخل یا خارج محدوده شهرها و روستاها مصوب ۱۳۵۸/۵/۲
- ۳- لایحه قانونی رفع تجاوز از تأسیسات آب و برق کشور مصوب ۱۳۵۹/۴/۳
- ۴- لایحه قانونی راجع به تعقیب اشخاصی که بدون مجوز قانونی به منظور بهره گیری از آب و برق تأسیسات وزارت نیرو و شرکتها و سازمانهای تابعه اقدام می نمایند بوسیله دادستانی کل انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۵۸/۱۲/۲۵
- ۵- لایحه قانونی ارجع به متجاوزین به اموال عمومی و مردم اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی مصوب ۱۳۵۸/۹/۲۲
- ۶- قانون حفاظت دریا و رودخانه های مرزی از آلودگی مصوب ۱۳۵۴/۱۱/۱۴

مقررات جزایی مربوط به آلودگی آب ها

قوانین جزایی آلودگی قبل از انقلاب اسلامی :

۱- قانون شکار و صید مصوب (۱۳۴۶/۲/۱۶)

۲- قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب (۱۳۵۳/۲/۲۸)

۳- قانون حفاظت دریا و رودخانه های مرزی از آلودگی با مواد نفتی مصوب (۱۳۵۴/۱۱/۱۴)

۴- قانون آب و نحوه ملی شدن آن ماده ۶۰ مصوب (۱۳۴۷)

۲- قوانین جزایی آلودگی آب بعد از انقلاب اسلامی

۱- قانون توزیع عادلانه آب مصوب ماده ۴۶ (۱۳۶۱/۱۲/۱۶)

۲- قانون مناطق دریای جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۷۲/۱/۳۱)

۴- قانون مجازات اسلامی مصوب ماده ۶۸۸ (۱۳۹۲)

۵- آیین نامه بهداشت محیط مصوب (۱۳۷۱/۴/۲۴)

مسائل و مشکلات مطروحه در حقوق آب ایران

۱- تفاوت برداشت ها و دیدگاه های قوه مجریه و متولیان امر در تدوین آیین نامه ها، تصویب نامه ها، بخشنامه ها که بدین جهت بسیاری از این مقررات توسط دیوان عدالت اداری و مراجع قضائی و ... باطل، لغو و یا غیر قابل اجرا گردیده که موجب خلأ یا بی ثباتی اجرایی می گردد.

قوانین متشتت و نابسامان در امر آب، مانعی جدی در اجرای مدیریت صحیح بر منابع آب کشور خواهد بود

۳- مشخص نبودن نظام مالکیت و بهره برداری از آب، علاوه بر اینکه بهره برداران و مسئولان را دچار سردرگمی و تناقض می نماید

۴- عدم توجه به مباحث حقوق اقتصادی آب و نامشخص بودن نرخ ها و تعرفه ها موجب گردیده که مجریان قانون و متولیان بخش آب، با سلیقه ها و تفاوت دیدگاه های مختلف و به صورت جزیره ای و مستقل عمل نمایند و نحوه برخورد با این موضوع در هر استان با استان دیگر متفاوت است.

۵- مدیریت منابع آب که امری بسیار مهم و حاکمیتی است. در قوانین فعلی، به صورت غیر متمرکز و در موضع انفعال واقع گردیده است.

۶- عدم توجه مجریان به برخی قوانین یا آیین نامه های مصوب نیز از عوامل بروز مشکلات تلقی می گردد. به عنوان نمونه، در راهکارهای بخش آب و کشاورزی برنامه سوم (مصوب ۱۳۷۹/۱۰/۲۱ هیئت وزیران)، دولت مقرر نمود که برای رفع مشکلات، تا پایان برنامه سوم مبادرت به تهیه لوایحی جهت تقدیم به مجلس نماید که از جمله آن ها تدوین «قانون جامع آب کشور با اصلاح قانون توزیع عادلانه آب» بود.

۷- عدم توجه به «حقوق آب» به عنوان یک رشته مستقل علمی و دانشگاهی، یکی دیگر از عوامل بروز ناهماهنگی و مشکلات در بحث مدیریت آب به نظر می رسد. زیرا با پرورش متخصصین حقوق آب، انجام تحقیقات حقوقی و مطالعات تطبیقی اجتناب ناپذیر بوده و می توان نقاط قوت و ضعف نظام حقوقی آب کشور را به خوبی شناخت.

برای مسئولیتی که در قوانین مختلف به عهده وزارت نیرو است، ابزارهای لازم به این وزارت خانه داده نشده و صرفاً جنبه وظیفه‌ای داشته و اختیارات لازم را ندارد و یا با اختیارات سایر دستگاه‌ها نظیر وزارت جهاد کشاورزی، سازمان حفاظت محیط زیست و ... مغایر است؛ مانند مباحث مربوط به آب کشاورزی، جلوگیری از آلودگی آب و ... که پیش‌تر مورد بررسی قرار گرفته است.

برخی موارد مجریان و مسئولین ذیربط به هر دلیل از انجام تکالیف خودداری نموده و مراجع نظارتی نیز جدیت و پیگیری خاصی به عمل نیاورده‌اند و متأسفانه مقنن، خود را با وضع موجود تطبیق داده است که بحث اعطای پروانه به چاه‌های غیر مجاز مصداق مناسبی جهت توضیح این بند است.

۱۰- بخشی‌نگری و یا یک‌جانبه‌نگری دستگاه‌ها به‌خصوص دستگاه‌ها و سازمان‌های قوه مجریه است. زیرا عموماً هر دستگاهی بدون در نظر گرفتن سایر مؤلفه‌ها و ضرورت‌ها، مبادرت به پیشنهاد لایحه به دولت می‌نماید که جهت تصویب به مجلس ارائه شود. این اختیارات و اقدامات عامل مهمی در تصویب قوانین مغایر و متناقض تلقی می‌گردد؛ به نحوی که مقنن با تصویب یک قانون، در فاصله کوتاهی مبادرت به تصویب قانون دیگری می‌نماید.

۱۱- عدم وجود سیاست جنایی منسجم و قابل دفاع ایران در قلمرو حقوق آب شهری

۱۲- در سیاست جنایی ایران مشخصاً قلمرو حقوق آب شهری، جرم‌انگاری به نحو منطقی صورت پذیرفته است.

پیشنهادات

- تاسیس وزارت آب: با توجه به اهمیت حیاتی آب و ضرورت‌های جهانی و الزاماتی که برای تأمین و مدیریت آینده آب کشور وجود دارد، بایستی یک نهاد یا وزارت یا سازمان خاصی متولی و مسئول در امر آب باشد تا با تمام اختیارات و ابزارهای قانونی بتواند در چارچوب قوانین و برنامه‌های مصوب به نحوی اقدام نماید.
- ضرورت دارد با تدوین قانون جامع و یکپارچه، انسجام و هماهنگی لازم بین بخش‌های مختلف ذی‌ربط و انواع نیازها و مصارف به وجود آید و مقنن با رویکرد برنامه‌ای و اجرایی، اهداف کلان بخش آب را طراحی و روش‌های رسیدن به اهداف را تعیین نماید و سیاست جنایی قوی و یکسانی را در پیش گیرد.
- قانون تدوینی بایستی با توجه به اهمیت آب و بحران‌های آتی، افزایش جمعیت، توسعه کشور و ... استراتژی و برنامه کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت نظام حقوق آب ایران حداقل برای ۵۰ سال آینده کشور را مشخص و تبیین نماید
- ارتقای اصلاح ساختارهای مدیریت آب
- تقویت مشارکت عمومی از همه ذینفعان آب
- ضرورت دستیابی به امنیت آبی و انطباق مدیریت آب با تغییرات جهانی
- ایجاد رشته حقوق آب به عنوان یک رشته مستقل دانشگاهی

نتیجه‌گیرینظام حقوق آب ایران به نحوی که بیان شد، ثمره بیش‌از یکصد سال قانون‌گذاری و تدوین آیین‌نامه‌ها، تصویب‌نامه‌ها و آرای صادره از مراجع قضائی می‌باشد. تدوین قوانین و مقررات در حوزه آب از انسجام و یکپارچگی مناسب برخوردار نیست و در هر مقطع زمانی، مقنن حسب نیازها و نگرش کوتاه‌مدت، مبادرت به تصویب قانون نموده است.

نتیجه گیری

در یکصد و چند قانون مذکور در گفتار دوم (آب در قوانین عادی)، تنها چند قانون نظیر قانون توزیع عادلانه آب، قانون سرمایه گذاری در طرح های آب و ... قوانین خاص و ویژه آب هستند و اکثریت قوانین دیگر به نوعی حاوی نکاتی در مورد بهره برداری از آب، آب بها، مدیریت منابع آب و ... می باشند و این شکل قانون گذاری و پراکندگی مقررات عموماً موجب طرح مطالب ضد و نقیض، ناسخ و منسوخ، تراحم، تخصیص و ... در قوانین گردیده و علاوه بر بهره برداران و مشترکین آب و اشخاص عادی، موجب تشتت آرا و نظریات مسئولین و متولیان امر آب نیز گردیده است. ظام حقوق آب ایران به نحوی که بیان شد، ثمره بیش از یکصد سال قانون گذاری و تدوین آیین نامه ها، تصویب نامه ها و آرای صادره از مراجع قضائی می باشد. تدوین قوانین و مقررات در حوزه آب از انسجام و یکپارچگی مناسب برخوردار نیست و در هر مقطع زمانی، مقنن حسب نیازها و نگرش کوتاه مدت، مبادرت به تصویب قانون نموده است.

منابع

- ۱- جعفری لنگرودی، تاریخ حقوق ایران-تهران-معرفت
- ۲- حسینسان، سید مرتضی-ترمینولوژی حقوق-تهران-گنج دانش
- ۳- رشیدی حمید-دایره المعارف حقوق نیرو-تهران-دادگستر
- ۴- ذولفقاری، یوسف-حقوق اب-تهران
- ۵- رشیدی حمید-قانون توزیع عادلانه اب در اینه حقوق ایران-ذو جلدی-دادگستر
- ۶- بابایی، احمد-توضیح مقررات مربوط به اب-تهران-۱۳۷۴
- ۷- مدنیان غلامرضا-حفاظت عمومی از منابع اب ایران-پایان نامه کارشناسی ارشد
- ۸- صفای، سعید-سیاستها جنایی ایران در اب شهری-پایان نامه کارشناسی ارشد
- ۹- مجموعه قوانین سالیانه-روزنامه رسمی کشور
- ۱۰- مجموعه قوانین، تصویب نامه ها و ابین نامه های اب-تهران وزارت نیرو
- ۱۱- مجموعه فواین و مقررات کشاورزی-تهران-وزارت کشاورزی-چاپ دوم
- ۱۲- مجموعه قوانین سال ۱۳۹۲-روزنامه رسمی کشور

SID

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

کارگاه‌های آموزشی

سرویس ترجمه تخصصی

فیلم‌های آموزشی

کارگاه‌ها و فیلم‌های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

آشنایی با پایگاه‌های اطلاعات علمی بین‌المللی و ترندهای جستجو
بین‌المللی و ترندهای جستجو

کاربرد نرم افزار SPSS در پژوهش

بروبوزال نویسی (علوم انسانی)

کاربرد نرم‌افزار End Note در استناددهی مقالات و متون علمی

صدور گواهینامه نمایه مقالات نویسندگان در SID